

Odkaz J. A. Komenského a súčasna rozumová výchova detí predškolského veku

PhDr. Márta Podhájecká, CSc.

J. A. Komenský je prvý pedagóg, ktorý odôvodnil nevyhnutnosť systematickej predškolskej výchovy. Jeho Informatórium školy materskej je prvá sústavná úvaha o tejto výchove a podrobné prepracovanie jej obsahu.

Nehľadiac na obdobie, v ktorom Komenský písal toto dielo je jeho obsah aktuálny aj pre dnešok.

Vo svojom príspevku sa stručne zameriame na ponímanie Komenského rozumovej výchovy a sprítomníme si ju pohľadom z výsledkov výskumu.

V Informatóriu vytvoril Komenský ucelený systém výchovy predškolského veku, pričom najväčšiu váhu kladie v tomto období na rozumovú a mravnú výchovu a pre ne ustanovuje v knihe presne formulované požiadavky s prihliadnutím na vekové obdobie dieťaťa.

Predložil veľmi široký obah vzdelania, to však neznamená, že chce učiť detí veľmi mnohým učebným predmetom. Komenský však dáva jasné rady, ako treba postupovať pri oboznamovaní detí s vedomosťami. Dieťa poznáva rozličné predmety, ich funkciu, množstvo, tvar, farby a ich závislosť a súvis, vidí rozličnú prácu, bohatú na tvárnosť prírody a život v nej. Učí sa porovnávať, triediť a myslieť, a to všetko mocne pôsobí na rozumový rozvoj dieťaťa, ale aj na vytváranie vzájomných vzťahov medzi deťmi. V skutočnosti ide Komenskému o to, by si vychovávateľ bol vedomý, že to, ako sa dieťa prirodzene oboznamuje so svetom, tvorí predpoklad pre ďalšie vzdelanie a že tento styk s vecami a javmi je možné ovplyvniť tak, aby dieťa bolo neskoršie pripravené na školské vyučovania, ktorého predškolské vyučovanie je prirodzenou predohrou. Teda žiada len to, čo môže predškolské dieťa pochopiť, a to nie pasívne, ale aktívne, lebo dieťa má "všetko poznať, konať a o všetkom hovoriť okrem zlého". Pre obdobie detstva platí že aj vážne veci majú mať charakter prirodzenej ľahkosti, samozrejmosti a hravosti. Preto aj poznávanie sveta má byť jednou veľkou krásnou hrou. O to sa snaží už aj Komenský vo svojej práci, kde zdôraznil prirodzený vývin dieťaťa v hre.

V súvislosti s rozumovou výchovou osobitný význam pripisoval J. A. Komenský rozvíjaniu reči detí. Rámcové osnovy vyučovania materinského jazyka v predškolskom veku naznačil vo Veľkej didaktike v XXVIII. kapitole a potom podrobnejšie rozpracoval túto problematiku v Informatóriu. Pri jazykovej výchove nešlo J. A. Komenskému len o napodobňovanie dospelých v prípravnom rečovom období, ale o cieľavedomú jazykovú výchovu podľa určitého plánu. Tento plán nebol taký presný ako v mladšom školskom veku, keďže výchovu v predškolskom veku spočiatku zveril rodičom a pestúnom a len vo Vševýchove zveril ju už aj materským školám, kde je

vychovávateľka z povolania. Vychovávateľka má učiť detí, aby na jej otázky nielen primerane odpovedali, ale aj spytovali sa na to, čo ich zaujíma a čomu nerozumejú. Čo sa týka jazyka, hovorí Komenský, ten sa prelína celým obsahom Informatória a brúsi sa v gramatike, rétorike a v poetike.

Jedným z ťažiskových problémov nášho výskumu bolo prieme pozorovanie rozvíjania aktivity detí na zamestnaniach z rozumovej výchovy i mimo neho, hlavne v hrách, ďalej poňnanie názorov učiteľiek na danú problematiku v rozhovoroch a cestou dotazníka. Pre krátky čas uvedieme len niektoré zistenia.

Pri konfrontácii úrovne aktivity na zamestnaniach z rozvíjania a poznania a jazykovej výchovy sa ukazuje, že učiteľky ako najvyššiu hodnotia úroveň aktivity detí na zamestnaní s rozvíjania poznania. Až dve tretiny /66%/ respondentiek hodnotia túto aktivitu ako dobrú. Menej priaznivý je štatistický obraz hodnotenia aktivity z jazykovej výchovy. Hodnotenia "dobrá"/44,5%/ a "nízka" /42,4%/ aktivita sú približne v rovnováhe. Mimoriadne nízke je však percento hodnotenia aktivity "veľmi dobrá" /5,2%/. Výzkum ukázal, že 47,1% respondentiek vidí možnosť ešte väčšej aktivity detí v oblasti rozumovej výchovy. Zaujímavá je aj otázka, v ktorom okruhu príslušnej zložky sa aktivita detí prejavuje intenzívnejšie a v ktorej slabšie.

V oblasti rozvíjania poznania sa učiteľkám javia deti najaktívnejšie v týchto okruhoch: ovocie-zelenina 30,7%, domáce zvieratá 23,9%, ľudia a ich práca 20,8%, rastliny 14,7%. Okruhy: časové vzťahy a ľudské telo sa dostali na posledné miesto s percentuálnym vyjadrením medzi 0,5-0,7%. Je možné hľadať príčiny v abstraktnom programe, no ani učiteľky nenachádzajú dostatočne správny spôsob na zaktivizovanie detí v danej oblasti. Z vlastných skúseností vieme, že deti veľmi zaujíma vlastné telo. Napríklad rady sa v čase tvorivých hier hrajú na lekárov. Pokladáme tento okruh za závažnú oblasť poznávacej aktivity preto je podľa nášho názoru na škodu, ak sa táto tematika zaraďuje len okrajovo a nie je pre ňu ani dostatok vhodného materiálu. Z pozorovania mimo zamestnania sa prejavil vysoký záujem u detí o hry na svetlo a tmu, o návštevu hviezdárni a planetária. Sme toho názoru, že deti by mali mať elementárne znalosti z tejto oblasti, ktorá takmer absentuje v Programe, ale astronómiu u Komenského v Informatóriu nachádzame.

Čo sa týka jazykovej výchovy takmer polovica respondentiek /49,7%/ uviedla ako prejav aktivity rozvíjanie súvislého vyjadrovania detí. Podľa ich názoru sa v tejto oblasti najviac realizujú. Ďalšie okruhy z jazykovej výchovy sú s klesajúcim percentuálnym zastúpením.

Z výsledkov výskumu vyplynuli pre pedagogickú prax určité konkrétne závery. Celkovo sa ukázalo, že v rozvoji rozumovej aktivity sú ešte značné rezervy, je stále čo zdokonaľovať, racionalizovať a zlepšovať.

Uvádžame návrh niektorých doporučení:

- intenzívnejšie sa zamerať na aktívny rozvoj vnímania, predstáv, pozornosti, fantázie, myslenia a reči formou tvorivých a didaktických hier
- efektívne využívať časového faktora na rozvoj aktivity u všetkých prítomných detí
- prihliadať na diferencovaný prístup vzhľadom na celkovú vychovanosť triedy, jednotlivých skupín detí a jedincov
- pri rozvíjaní rozumovej stránky rešpektovať a brať do úvahy citový svet dieťaťa.
- prehľbovať a rozširovať odborný rozhľad učiteľiek, získavať nové poznatky, ktoré prináša veda a technika.

Nazdávame sa, že realizácia uvedených odporúčaní ešte vo väčšej miere pomôže rozvíjať rozumovú aktivitu predškolského dieťaťa.

V súčasnosti pozorujeme u detí vyššiu informovanosť o okolí skutočnosti, o prírode a spoločnosti. Pri hodnotení Programu v oblasti rozumová výchova, je potrebné rozumne zvážiť jeho kvantitatívnu a kvalitatívnu stránku. Sme toho názoru, že štúdium Informatória a ostatných diel J. A. Komenského má nám aj dnes, čo povedať na nazeranie zložitých otázok týkajúcich sa predškolského veku. Žiaľ Informatórium školy materskej, nie je u nás rozšírené a známe medzi pracovníčkami v predškolských zariadeniach tak, ako by jeho význam a trvalá hodnota predpokladali. Dôkladne sa zoznamíť s týmto dielom, preštudovať ho a čerpať z neho poučenie a pocit hrdosti a zodpovednosti pri výchove našich najmenších detí, nech je skromným záväzkom každej učiteľky materskej školy k oslave jubilea Komenského.

Použitá literatúra:

1. Komenský J. A.: Veľká didaktika. Bratislava 1954.
2. Komenský, J. A.: Informatórium školy materskej. Bratislava, SPN 1965.
3. Monatová, L.: Otázky rozumové výchovy. Brno, UJEP 1978.
4. Podhájecká, M.: Rozvíjanie aktivity u dieťaťa predškolského veku. Kandidátska dizertačná práca. Prešov, PUF UPIŠ 1986.
5. Váňa, J.: Dejiny pedagogiky. Bratislava, SPN 1960.